

**You have downloaded a document from
RE-BUS
repository of the University of Silesia in Katowice**

Title: Nekrologi w kulturze polskiej i macedońskiej

Author: Magdalena Błaszak

Citation style: Błaszak Magdalena. (2009). Nekrologi w kulturze polskiej i macedońskiej. W: M. Kita (red.), "Język - styl - gatunek: katowickie spotkania doktorantów" (S. 42-47). Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.

Uznanie autorstwa - Użycie niekomercyjne - Bez utworów zależnych Polska - Licencja ta zezwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych oraz pod warunkiem zachowania go w oryginalnej postaci (nie tworzenia utworów zależnych).

UNIWERSYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

MAGDALENA BŁASZAK

Nekrologi w kulturze polskiej i macedońskiej

W prasie polskiej i macedońskiej wyróżniamy wiele gatunków, w których mieszają się elementy różnych stylów językowych: publicystyczno-dziennikarskiego, artystycznego czy też stylu potocznego. Gatunki te można podzielić na informacyjne, pełniące funkcję informacyjną, oraz publicystyczne, pełniące funkcję interpretacyjną i perswazyjną. Do głównych gatunków informacyjnych należą: sygnał (flesz), wzmianka, notatka, sprawozdanie, życiorys, sylwetka, zapowiedź, kronika wydarzeń, przegląd prasy, reportaż, wywiad prasowy, a wśród publicystycznych wyróżnić można: artykuł, komentarz, felieton, esej, recenzję, dziennik, gawędę, dyskusję. W niniejszej analizie skupię się na gatunku prasowym, który stosunkowo rzadko budzi zainteresowanie językoznawców. Porównam nekrologi polskie i macedońskie, które zajmują ważne miejsce we współczesnej komunikacji społecznej. Czy jest to gatunek prasowy? Ze względu na miejsce ukazywania się – w prasie – można go tak przyporządkować. Ze względu na funkcję, jaką spełnia – informatywną, emocjonalną – jest też traktowany jako osobny gatunek mowy, umieszczany w miejscach do tego przeznaczonych, takich jak płoty, mury budynków.

Według *Encyklopedii wiedzy o prasie* nekrologi to „ogłoszenia prasowe, zwykle w czarnej ramce, powiadamiające o zgonie jakiejś osoby, zawierające dokładną datę śmierci, a także często pewne dane personalne (na przykład tytuł naukowy, zawód, stanowisko

służbowe, liczbę przeżytych lat lub datę urodzenia) i zawiadomienie o dniu pogrzebu oraz charakterze uroczystości żałobnych” (MAŚLANKA, red., 1976: 151). Gatunek ten różni się od innych artystycznych tekstów o śmierci tym, że wyraża żal ludzki po stracie bliskiej osoby. Jest to tekst o wysokim stopniu zabarwienia emocjonalnego. Gatunek ten – wysoce skonwencjonalizowany – posiada określoną formę graficzną i treść. W przypadku i macedońskim, i polskim można wyróżnić kilka rodzajów nekrologów.

W prasie macedońskiej występują następujące formy tego gatunku (podział według K. WROCŁAWSKIEGO, 1996):

- жална вест – zawiadomienie o śmierci osoby oraz o uroczystościach pogrzebowych;
- последен поздрав – forma pożegnania zmarłego pochodząca od poszczególnych członków rodziny, rzadziej przyjaciół, kolegów lub instytucji, z którymi był on związany przez pracę;
- помен (секавање) – nekrolog rocznicowy, informujący o upływie określonego czasu od śmierci jakiejś osoby i zapraszający do wspólnego oddania hołdu jej pamięci;
- благодарност – sporadyczne teksty wspominające zmarłą osobę przez wyrażenie wdzięczności, np. lekarzom, opiekującym się zmarłymi w czasie choroby poprzedzającej jego śmierć;

Polskie nekrologi, w odróżnieniu od macedońskich, nie posiadają tytułu. Ich rodzaj można rozpoznać na podstawie przekazywanej treści. W polskich dziennikach zamieszczane są następujące typy nekrologów:

- zawiadomienia o śmierci osoby i jej pogrzebie – pochodzące od najbliższej rodziny;
  - zawiadomienia o śmierci i pogrzebie – pochodzące od instytucji (zakładu pracy), w której zmarły pracował;
- oba te typy odpowiadają macedońskiemu жална вест;
- pożegnania – od przyjaciół, kolegów, współpracowników, podwładnych; последен поздрав w prasie macedońskiej;
  - podziękowania – o podobnym charakterze jak macedoński тип благодарност; polskie teksty tego rodzaju mają większe urozmaicenie adresatów – poza lekarzami mogą to być ważne osobistości, które uświetniły uroczystości pogrzebowe, albo szefowie in-

- stytucji lub organizacji społecznych, które okazały zmarłemu swój szacunek, pogrążonej zaś w żałobie rodzinie – troskę;
- nekrologi kondolencyjne – wyrażają współczucie rodzinie osoby zmarłej;
  - nekrologi rocznicowe (WROCLAWSKI, 1996: 147).

Cechą różnicującą ten gatunek w kulturze polskiej i macedońskiej jest częstotliwość występowania danego typu.

W dziennikach macedońskich bardzo rzadko ukazują się nekrologi typu благодарност, polskie odpowiedniki nekrologów kondolencyjnych, a także teksty od różnych instytucji czy zakładów. Przeważają zawiadomienia o śmierci zamieszczane przez członków rodziny, a rzadziej – z zakładów pracy czy różnych instytucji. Częściej natomiast – w porównaniu z kulturą polską – występują nekrologi zamieszczane przez sąsiadów. Więcej jest też nekrologów typu помен, „wspomnienie”, głównie ukazujących się 40 dni po śmierci, po 1 roku, rzadziej po 2, 3 latach, co u nas jest rzadkością. W gazetach polskich często natomiast zamieszczane są nekrologi kondolencyjne od firm, instytucji, podziękowania dla lekarzy czy uczestników pogrzebu od rodziny zmarłego, rzadko natomiast spotykamy – w porównaniu z prasą macedońską – nekrologi rocznicowe.

W Macedonii inaczej są też podpisywane zawiadomienia o śmierci. Wszyscy członkowie rodziny wymieniani są z imienia i nazwiska w przeciwieństwie do polskich nekrologów, które podpisywane są tylko poprzez podanie stopnia pokrewieństwa osoby zamieszczającej tekst w stosunku do zmarłego. Częściej wspomnienia o zmarłym powstają z inicjatywy dalszej rodziny (снаа, темшта, зет, золва, свецка, јагва itp.), co jest rzadkim zjawiskiem w dziennikach polskich. W prasie macedońskiej zamieszczanych jest więcej nekrologów. Mogą one zajmować nawet 3 strony dziennika, podczas gdy u nas jest to zazwyczaj jedna strona (często niepełna). Natomiast niewiele różnic dostrzegamy w samej budowie, kompozycji i wyglądzie nekrologu polskiego i macedońskiego. Jediną łatwo zauważalną różnicę stanowi zdjęcie zmarłego, umieszczane prawie zawsze w nekrologu macedońskim.

W każdym nekrologu można wyróżnić następujące 4 części:

- informacja o dacie śmierci i wieku zmarłego;
- imię i nazwisko, w nekrologu macedońskim także fotografia – część ta pełni funkcję identyfikacyjną;
- opis cech osoby zmarłej lub bezpośredni zwrot do niej (w przypadku macedońskim), w nekrologu polskim opis zasług zmarłego lub podanie jego tytułów naukowych itp. – dominuje tutaj funkcja emotywna, część ta może mieć formę listu do zmarłego, wyrażającego uczucia w stosunku do niego i głęboki żal po jego stracie; nekrolog nie musi jednak zawierać tej części;
- informacja o dacie, miejscu pogrzebu oraz osobach zamieszczających zawiadomienie.

Nekrologi najczęściej drukowane są w kolumnie ogłoszeniowej, rzadziej na innych stronach. Towarzyszą one codziennym wiadomościom, ale umieszczane są w gazetach w osobnym miejscu. Ponieważ gatunek ten powiadamia o czymś zgonie – najczęściej jest to pierwsze zawiadomienie o śmierci – grafika przekazuje odbiorcy dodatkowe informacje. Semantykę formy graficznej współtworzy kolor czerni, charakterystyczny dla nekrologów chrześcijańskich, a także różne znaki czy emblematy symbolizujące żałobę, jak np. liście palmowe, znak krzyża czy też oznaczenie *ŚP.* umieszczane przed nazwiskiem – w zależności od wyznania. Znaczenie może mieć wielkość ramki nekrologu – jego rozmiary mogą pośrednio wskazywać na ważność, prestiż zmarłego lub ukazywać, jakim dramatem jest utrata bliskiej osoby. W ostatnich latach gazety publikujące nekrologi starają się narzucić ich formę, zamieszczając na swoich łamach wzór tego gatunku prasowego (KOLBUSZEWSKI, 1997: 24). Działanie takie jest wynikiem dążenia do maksymalnego skonwencjonalizowania tej formy prasowej.

Na łamach jednej gazety może ukazać się kilka nekrologów poświęconych tej samej osobie. Mogą to być nekrologi zamieszczane przez bliskie osoby oraz współpracujące ze zmarłym firmy. Wówczas także narzucona jest „z góry” kolejność ich wydrukowania – najpierw nekrologi prywatne, a następnie instytucjonalne, a po nich ewentualnie nekrologi kondolencyjne.

„Gazeta Wyborcza” opublikowała następujący model nekrologu:

Informacje dotyczące daty i miejsca śmierci

[czcionką dziewięciopunktową]

ŚP.

IMIE I NAZWISKO

zmarłego

[wielkimi literami wytłuszczonymi,

czcionką czternastopunktową]

Informacje o uroczystościach pogrzebowych

[czcionką dziewięciopunktową]

Podpisy

[czcionką dziewięciopunktową pochyłą]

Nekrolog jest stereotypowym gatunkiem prasowym, zawierającym skonwencjonalizowane formy frazeologiczne, np. *z głębokim żalem zawiadamiamy, pogrążeni w smutku*. Ich autorami są „zwykli” ludzie, często niemający na co dzień związku z jakąkolwiek twórczością artystyczną. Osoby, które znajdują się w takiej sytuacji i będą zmuszone do zamieszczenia nekrologu, najczęściej będą wzorować się na innych, znalezionych w gazecie nekrologach. Pewną możliwość ingerencji posiada również osoba przyjmująca nekrolog w danej gazecie. Takie działanie prowadzi do stereotypizacji tego gatunku prasowego.

Główna funkcja nekrologów polega na przekazywaniu informacji, ale mogą one pełnić także funkcję poetycką, poprzez zamieszczanie cytatów z utworów wybitnych pisarzy polskich. Ma to wpływ na wartościowanie w tekście nekrologu. Częstymi formami literackimi wykorzystywanymi w nekrologach są metafory i eufemizmy, używane w celu zastąpienia rzeczownika *śmierć* czy czasownika *umarł* poprzez użycie eufemizmów *spi, odszedł*.

W ciągu lat nekrologi ulegały zmianom. Obecnie, dzięki zerwaniu z oficjalnością, w większym stopniu wyrażane są w nich uczucia w stosunku do zmarłego. Pierwotna funkcja informatywna ne-

krologu wypierana jest przez funkcję ekspresywną. Zmienił się system wartościowania we współczesnych nekrologach – ważniejsze stało się wyrażanie uczuć niż wymienianie zasług zmarłego czy też przedstawianie jego kariery zawodowej. Ekspresję mają też zwiększać umieszczane w polskiej prasie cytaty z poezji, często mające już status tzw. skrzydlatych słów. Są to np. albo wielokrotnie powielane maksymy poetów, m.in. ks. Jana Twardowskiego: *Spieszmy się kochać ludzi, tak szybko odchodzą*, albo maksymy łacińskie, np. *non omnis moriar*. Stosowanie metafor, eufemizmów czy maksym nie jest wykorzystywane w języku macedońskim, co sprawia, że są one skromniejsze pod względem artystycznym od nekrologów polskich.

Różnice w nekrologach polskich i macedońskich spowodowane są przede wszystkim odmiennością kulturową i wyznaniową w obu krajach. W Macedonii, w kulturze prawosławnej znacznie silniej zaznaczone są związki pokrewieństwa, toteż nieraz cała strona w gazecie poświęcona jest jednemu zmarłemu, któremu cześć chce oddać cała rodzina (nie tylko najbliższa) oraz sąsiedzi. Nekrolog jako gatunek – mimo różnic występujących w jego formach w języku polskim i macedońskim – w obu kulturach ma takie samo zadanie, które polega na wspomnieniu zmarłej, bliskiej osoby.

Literatura

- KNIAGININOWA M., Pisarek W. (1996): *Język wiadomości prasowych*. Kraków.
KOLBUSZEWSKI J. (1997): *Z głębokim żalem*. Wrocław.
KURKOWSKA H., SKORUPKA S. (1959): *Stylistyka polska – zarys*. Warszawa.
MAŚLANKA J., red. (1976): *Encyklopedia wiedzy o prasie*. Wrocław.
МИНОВА-ГУРКОВА Л. (2003): *Стилистика на современном македонски јазик*. Скопје.
POLAŃSKI K., red. (1993): *Encyklopedia językoznawstwa ogólnego*. Wrocław.
WROCLAWSKI K. (1996): *Macedońskie i polskie nekrologi prasowe jako podstawa do porównań kulturowych*. W: SOLECKA K.M., SPASOV L., red.: *Folia Philologica Macedono-Polonica*. T. 4. Skopje.